

Den fria individen – en svensk värdering?

Berättelse

Om du bor i Sverige märker du snart att tankar om självständighet är viktiga för många. Det anses ofta bra att en vuxen kan stå på egna ben och bestämma över sitt eget liv. Den här synen brukar kallas individualism. Individualism betyder ungefär att man ser till varje enskild person och hennes rättigheter, inte bara till familjen eller gruppen.

Hur vet man något om sådana värderingar? Forskare gör stora internationella undersökningar, till exempel World Values Survey. Resultaten ritas ibland upp på en så kallad kulturkarta (Inglehart–Welzel-kartan). På den kartan hamnar Sverige mycket högt åt det “individualistiska” hållet, ofta längst ut av alla länder. Men det är viktigt att förstå vad siffrorna betyder: de visar ett genomsnitt och ett mönster för hela samhället, inte hur varje enskild person tänker. Därför ska man inte säga “svenskar är individualistiska”, utan hellre “undersökningar visar att...” eller “i Sverige är det vanligt att...”.

Två forskare har försökt förklara mönstret. Historikern Henrik Berggren och idéhistorikern Lars Trägårdh skrev boken “Är svensken människa?” (2006). Där använder de ordet “statsindividualism”. Deras tes är att den svenska välfärdsstaten ger rättigheter direkt till individen – till exempel skola, vård och stöd vid sjukdom – och inte i första hand till familjen, som i en del andra länder. Resultatet, menar de, är att individen blir mindre beroende av sin familj och av välgörenhet. De talar också om “den svenska kärleksteorin”: tanken att nära relationer helst ska bygga på frivillighet och jämlikhet, inte på plikt eller på att man behöver någon annans pengar.

Det är viktigt att komma ihåg att detta är forskarnas egna beskrivningar och tolkningar. Idéerna har varit inflytelserika, men de är också omtvistade. Andra forskare tolkar Sverige på andra sätt. Vissa pekar på att samma självständighet också kan kopplas till ensamhet och svagare gemenskap.

Vad ser man då i vardagen? Enligt Statistiska centralbyrån (SCB) är hushåll med bara en person den vanligaste hushållstypen i Sverige sedan 1980-talet, och Sverige har en av de högsta andelarna ensamboende i EU. Det är också vanligt att unga vuxna flyttar hemifrån tidigt och att två som lever ihop har var sin inkomst och delvis egen ekonomi. Samtidigt påminner SCB om att “ensamboende” inte är samma sak som “singel” – en person som bor ensam kan ha en partner som bor någon annanstans. Allt detta är vanliga mönster, men de gäller inte alla.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
självständighet	att kunna klara sig och bestämma själv
stå på egna ben	klara sig själv utan hjälp
individualism	att se till varje enskild person och hennes rättigheter
värdering	vad man tycker är viktigt och rätt

ORD	FÖRKLARING
genomsnitt	ett mitten-värde för en hel grupp
välfärdsstat	en stat som ger stöd som skola, vård och pengar vid behov
rättighet	något man har rätt till enligt lag
beroende	att behöva hjälp av någon eller något
omtvistad	något som många är oense om
gemenskap	känslan av att höra ihop med andra
hushåll	de personer som bor tillsammans i ett hem
andel	hur stor del av en grupp det handlar om

Läsförståelsefrågor

1. Vad menar texten med “individualism”?
 1. Att man bara bryr sig om sin egen familj.
 2. Att man ser till varje enskild person och hennes rättigheter.
 3. Att alla i ett land måste tycka lika.
2. Vad visar kulturkartan (Inglehart–Welzel) om Sverige?
 1. Att alla svenskar tänker exakt likadant.
 2. Att Sverige hamnar mycket högt åt det “individualistiska” hållet.
 3. Att ingen i Sverige bryr sig om sin familj.
3. Vad menar Berggren och Trägårdh med “statsindividualism”?
 1. Att staten ger rättigheter direkt till individen, så att man blir mindre beroende av familjen.
 2. Att staten bestämmer allt åt varje person.
 3. Att familjen alltid måste betala för vården.
4. Varför ska man vara försiktig med att säga “svenskar är individualistiska”?
 1. För att det är förbjudet i lag.
 2. För att undersökningarna visar ett mönster för hela samhället, inte hur varje person tänker.
 3. För att ingen har frågat svenskarna något.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Enligt SCB är enpersonshushåll den vanligaste hushållstypen sedan 1980-talet.
 2. Alla par i Sverige har helt egen ekonomi.
 3. Berggren och Trägårdhs idéer är omtvistade.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. “Ensamboende” betyder alltid att personen är singel.
 2. Sverige har en av de högsta andelarna ensamboende i EU.
 3. Sverige är världens mest moderniserade land.
7. Texten skriver “deras egna beskrivningar och tolkningar” om Berggren och Trägårdh. Varför är det viktigt att skriva så? Förklara med egna ord.
8. Texten säger att samma självständighet också kan kopplas till ensamhet. Varför är det bra att texten tar upp både positiva och negativa sidor?

Facit

1. Att man ser till varje enskild person och hennes rättigheter.
1. Att Sverige hamnar mycket högt åt det "individualistiska" hållet.
1. Att staten ger rättigheter direkt till individen, så att man blir mindre beroende av familjen.
1. För att undersökningarna visar ett mönster för hela samhället, inte hur varje person tänker.
1. ja b) nej (texten säger "delvis egen ekonomi" och "vanligt", inte "alla") c) ja
1. nej (SCB påminner om att ensamboende inte är samma sak som singel) b) ja c) det står inte i texten (att Sverige skulle vara "mest moderniserat" är en tolkning, inte ett faktum i texten)
- Exempel på svar: Det visar att idéerna är forskarnas egna förklaringar och inte säkra fakta. Andra kan tolka Sverige annorlunda, så texten är ärlig och försiktig.
- Exempel på svar: Då blir bilden mer rättvis och balanserad. Självständighet kan vara bra men också leda till ensamhet, och läsaren får själv tänka efter i stället för att få ett färdigt svar.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Känsligt ämne – håll dig till statistik, lag och attribuerade tolkningar, undvik värderande slutsatser. Tema: värderingar och sociala koder. Lyft skillnaden mellan vad WVS faktiskt mäter (mönster på samhällsnivå) och påståenden om enskilda personer, samt att "statsindividualism" och "den svenska kärleksteorin" är Berggren/Trägårdhs omtvistade tolkningar. Fråga 7 och 8 är inferensfrågor om attribuering och balans. Koppla gärna till temat tillit. Låt eleverna jämföra synen på familj, stat och självständighet med sina egna länder.

Diskussionsfrågor

- I ditt hemland: vem har störst ansvar för en person som behöver hjälp – familjen, släkten eller staten?
- Texten säger att självständighet kan ha både bra och dåliga sidor. Vilka fördelar och nackdelar ser du själv?
- Berggren och Trägårdh menar att nära relationer helst ska bygga på frivillighet och jämlikhet. Vad tänker du om den idén?
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv hur synen på att "klara sig själv" är där du kommer ifrån. Är det viktigt, och vem hjälper man oftast i din familj?

Källor och faktagranskning

- World Values Survey (WVS), Inglehart–Welzel-kulturkartan (mätningar av värderingar på samhällsnivå) – <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>
- Wikipedia, 'Inglehart–Welzel cultural map of the world' (för spårning till WVS-primärdata och Sveriges placering) – https://en.wikipedia.org/wiki/Inglehart%E2%80%93Welzel_cultural_map_of_the_world
- Lars Trägårdh & Henrik Berggren, 'Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige' (Norstedts, 2006) – <http://www.larstragardh.se/arsvenskenmanniska/>
- Statistiska centralbyrån (SCB), 'Hushåll i Sverige' – <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/hushall-i-sverige/>

Faktagranskad mot ovanstående källor i juni 2026. Nyckelfakta: World Values Survey (WVS) sammanställer den s.k. Inglehart–Welzel-kulturkartan, som placerar Sverige mycket högt på både "sekulär-rationella" värden och "självförverkligande" värden. Kartan har två axlar: traditionella [?] sekulär-rationella värden, och överlevnad [?] självförverkligande värden; högt åt självförverkligande brukar kopplas till tolerans, jämställdhet och delaktighet. VIKTIGT: WVS mäter mönster och genomsnitt på SAMHÄLLSNIVÅ, inte enskilda personer — texterna undviker därför formuleringen "svenskar är individualistiska" och skriver i stället "undersökningar visar att..." eller "i Sverige är det vanligt att...". Historikern Henrik Berggren och idéhistorikern Lars Trägårdh beskriver i boken "Är svensken människa?" (2006) det de kallar "statsindividualism": tesen att den svenska välfärdsstaten bygger på rättigheter till individen (inte till familjen som i vissa andra länder), vilket enligt dem gör individen mindre beroende av familj och välgörenhet. De talar också om "den svenska kärleksteorin" — idén att nära relationer helst ska bygga på frivillighet, jämlikhet och ömsesidigt oberoende. Detta är författarnas BESKRIVNINGAR och TOLKNINGAR av mönster; de är inflytelserika men OMTVISTADE, och texterna attribuerar dem alltid till författarna och markerar att andra tolkar Sverige annorlunda (bl.a. kopplat till ensamhet och svagare gemenskap). Enligt SCB är enpersonshushåll den vanligaste hushållstypen i Sverige sedan 1980-talet, och Sverige har en av de högsta andelarna ensamboende i EU. OSÄKERHETER/MYTER som markeras försiktigt: SCB påpekar att "singel" och "ensamboende" inte är samma sak (en person i ett enpersonshushåll kan ha en partner som bor någon annanstans) — texterna undviker exakta procenttal och använder den säkrare formuleringen "en av de högsta andelarna i EU"; exakt aktuell procent bör kontrolleras mot SCB/Eurostat före publicering. Att Sverige skulle vara "världens mest moderniserade land" är en TOLKNING av kartans placering, inte ett objektiva faktum, och återges inte som sanning. Uttrycket "the Swedish theory of love" populariserades även av Erik Gandinis dokumentär (2015); filmen är inte fritt licensierad och används inte som källa. WVS-vågor görs olika år för olika länder, så inget exakt mätår anges. Tema/koppling: tillitssamhället.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-25.